

A TEXTLIB rendszer fejlesztéséről

A fejlesztés keretei

Amikor néhány éve létrehoztuk a megyei könyvtárak (és néhány csatlakozó könyvtár) gazdasági együttműködésének szervezetét – a *Könyvtári Egyesület* –, magunk sem gondoltuk, hogy milyen feladatok várnak rá. Elsősorban közös beszerzésre, és kisebb fejlesztésekre gondoltunk, de semmi esetre sem arra, hogy a magyar közkönyvtárak számítógépesítésében ilyen szerep jut ennek az önkéntes társulásnak. Akkor még – másodsorban – azt hittük, hogy a felmerülő elvi, tartalmi, koncepcionális feladatokat mindig elvégzi helyettünk az OSZK-KMK, s nekünk legfeljebb a pénzügyi, gazdasági koordinációban marad némi szerep.

Nem így történt, és ennek fő oka talán az, hogy folyamatosan fejlődő, az együttműködés különböző formáit kipróbáló szervezetünk a könyvtáraktól kapott bizalmat a fejlesztési elképzelések összehangolására.

Nem előzmények nélküli az egyesülés azon döntése 1991-ben, hogy időszerűvé vált egy *integrált könyvtári számítógépes program* bevezetése. Elsősorban azok a tapasztalatok vezették el ide a tagkönyvtárakat, amelyeket a részfunkciók gépesítésével szereztünk. Ekkor már sok helyen működött a kétféle kölcsönzési program (a "békéscsabai", és annak továbbfejlesztett változata, a "szombathelyi"), elkészült a TEXTAR adatbázis is a maga 60 000 tételével. Ezek igen sok tanulsággal jártak, és szinte kiprovokálták a továbblépést. A nemzetközi tapasztalatok is azt bizonyították, hogy a teljes nemzeti vagy regionális integrált rendszereket a fejlődésben megelőzte egy lokális hálózatra alapozott, elsősorban PC-alapú szint. Talán – gondoltuk – nálunk sem volt és lesz szükségtelen a logikusan egymásra épülő minőségi szintek végigjárása.

A technikai feltételek megteremtődtek ehhez, hiszen elérhető árává váltak a nagyobb kapacitású IBM PC-k is, ugyanakkor felhalmozódott annyi tapasztalat a könyvtárakban, hogy megfelelő minőségben fogalmazzuk meg elvárásainkat a leendő program iránt. És talán az sem közömbös, hogy volt egy olyan szervezeti keret – az egyesülés –, ahol ezt megtehettük.

Kilenc magyar és egy külföldi céget kértünk föl 1991 tavaszán, adjanak ajánlati szinten javaslatot a program elkészítésére.

Igényeink rövidített összefoglalása:

1. A program biztosítsa a különböző adatbázisok és központi szolgáltatások fogadását.
2. Feleljen meg a magyar könyvtári szabványoknak.

3. Olyan pénzügyi-fejlesztési konstrukció keretében jöjjön létre, amely biztosítja a közkönyvtárak és az iskolai könyvtárak széles körű csatlakozását.
4. A technikai, személyzeti háttér fokozatos kiépülése esetén is legyen mód a csatlakozásra.
5. A fejlesztés folyamatában a könyvtárak is részt vehetnek, azaz saját elvárásainkat érvényre juttathatjuk benne.

Elmondhatjuk, a döntés nem volt könnyű, sokféle érvet és érdeket kellett vele kapcsolatban összehangolni. Egy egész szakértői csoportnak adtunk munkát, és talán annyit és olyan szenvedélyesen az egyesülés igazgatótanácsa sem vitatkozott korábban, mint ekkor.

Miért döntöttünk a *TEXTLIB* mellett?

Elsősorban a pénzügyi-lebonyolítási konstrukció előnyös volta miatt, mert hiszen a könyvtáraknak nincs, miből is lenne szabad pénze, fenntartóik erre nem biztosítanak egy vasat sem, ugyanakkor a Közművelődési Alaphoz benyújtott 25 milliós igényünkre egy 6 milliós válasz érkezett. (Ami persze nagy lökést adott a fejlesztésnek, nélküle semmi nem lenne, de egyszersmind ez meg is határozza a mozgásterünket!)

A *TEXTLIB* program létrehozására kutatási-fejlesztési együttműködést alakítottunk ki az *INFOKER Kiszövetkezettel*, aminek a lényege:

- ▶ Egy év alatt közreműködésünkkel kifejlesztik a programot.
  - ▶ Mi szakbizottságokat hozunk létre, tesztelő könyvtárakat jelölünk ki.
  - ▶ Egy évig biztosítjuk más könyvtárak igen jutányos (25 000 Ft-os induló összegű) csatlakozását a fejlesztéshez.
  - ▶ Átadjuk nekik – szintén jutányos áron – a TEXTAR adatbázist.
  - ▶ Tanfolyamokat szervezünk, először a TEXTAR kezelésére, majd később a *TEXTLIB* bevezetésére.
- Megyénként változó számban, de összesen 103 könyvtár csatlakozott eddig a fejlesztéshez a megyei könyvtárakon és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtáron kívül. Részletezve: 90 városi, 7 községi, 4 iskolai és 2 főiskolai könyvtár. 65 könyvtár élt a TEXTAR kedvezményes megvásárlásának lehetőségével. Eddig 14 tanfolyamot szerveztünk ez utóbbi használatának elsajátítására, átlagosan 15 résztvevővel. Az oktatáshoz saját eszközparkot szereztünk be (10 AT gépet).
- Közben létrehoztuk azokat a szerzeményezési, feldolgozási, olvasószolgálati, illetve az egyéb dokumentumokkal és a helyismerettel, kiadványokkal, a hardverrel foglalkozó munkabizottságokat is, amelyekben saját kollégáink dolgoznak, közreműködve a program belső specifikációjának alakításában.

Kiemelt jelentőséget tulajdonítottunk a központi szolgáltatások és saját lokális rendszereink egymásra építésének. Talán nem hangzik fellengzősen, ha azt mondom, hogy az általunk megfogalmazott elvárások új lendületet adtak a központi szolgáltatások kidolgozásához. Külön munkabizottságunk foglalkozott ezzel a kérdéssel. Ma már elmondhatjuk, hogy az INFOKER, valamint az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtárellátó között konkrét együttműködés van a rendszer számára átvételre felajánlott bibliográfiai tételek és szerzeményezési adatok ügyében.

Mit tud majd a program?

A fejlesztési munkák előreláthatóan 1992 decemberében fejeződnek be, s 1993 januárjától megkezdődik a TEXTLIB alkalmazásba vétele a fent említett könyvtárakban.

A TEXTLIB *integrált könyvtári alkalmazási célrendszer*. Feladata az alapvető könyvtári munkafolyamatok támogatása. Alapfilozófiája szerint a könyvtári információs rendszer központi eleme a bibliográfiai tételek adatbázisa. Ezen keresztül valamennyi részrendszer szerves összefüggésben van egymással, minthogy könyvtári információs rendszert csak egységes adatrendszerben célszerű létrehozni.

A TEXTLIB célrendszer jellegéből következően konkrét *szervezési megoldásokat* tartalmaz. Ezek az alkalmazásba vételt megelőzően a felhasználók igényei szerint korlátozott mértékben konfigurálhatók. Így a programrendszer – megfelelő opciók kiválasztásával – egyaránt képes egy kisméretű intézmény vagy községi könyvtár egyetlen számítógépes munkahelyen is elvégezhető feladataink támogatására, de egy több százézes dokumentumállományal rendelkező regionális, országos vagy szakmai központ bonyolult lokális hálózatának kiszolgálására is.

A TEXTLIB az alábbi munkafolyamatokat támogatja:

- ▶ **szerezmenyezés**
  - kínálatkészítés,
  - igénybejelentés, beszerzési keretek kezelése,
  - a beszerzés engedélyezése,
  - megrendelés,
  - érkeztetés,
  - feldolgozás,
  - raktározás;
- ▶ **kölcsönzés**
  - olvasók nyilvántartása,
  - katalógusfunkciók,
  - olvasótermi szolgáltatások,
  - dokumentumok kiadása kölcsönzésre,
  - díjak, tartozások kezelése (könyvelés),
  - hosszabbítás, késedelmek kezelése,
  - előjegyzés analóg dokumentumok figyelembevételével,
  - könyvtárközi kölcsönzés;
- ▶ **leltározás, állomány-ellenőrzés**

- ▶ **selejtezés**
- ▶ **statisztikák gyűjtése, illetve készítése.**

A TEXTLIB adatmodellje a relációs és a hálós szervezésű adatbázis-konceptciók egyfajta egyesítésén alapul. Alapvetően többfájlos felépítésű, ami lehetővé teszi, hogy a különböző típusú információkat tömören és hatékonyan tároljuk. A gyors keresési táblázatok, az ún. indexek gyakorlatilag nem korlátozott száma lehetővé teszi, hogy az adatrendszert felkészítsük az igen hatékony és sokféle munkafolyamatot támogató feldolgozásra.

A TEXTLIB alkalmazásának előfeltétele az alkalmazásba vételhez elengedhetetlenül szükséges munka- és rendszerszervezési tevékenységek elvégzése. Ezek igen vázlatosan az alábbiak:

- ▶ A könyvtári munkafolyamatok felmérése, áttekintése, a munkahelyek számának és funkcióinak feltárása, a hagyományos munkafolyamatok adatforgalmának feltérképezése.
  - ▶ A könyvtár közeljövőben tervezett átalakításainak, átszervezéseinek megismerése.
  - ▶ Javaslatétel a számítógépes rendszer munkahelyeire, munkafolyamataira, adatforgalmára, bizonylati rendjére.
  - ▶ A TEXTLIB-opciók meghatározása.
  - ▶ Javaslatétel a hardver beszerzésére és elhelyezésére.
  - ▶ A szervezési, munkavégzési információk oktatásának megszervezése.
  - ▶ Fokozott támogatás a rendszer bevezetése során.
- A TEXTLIB alkalmazhatóságának eszközfeltételeit hardver-szoftver feltételrendszerre oszthatjuk.

A hardverfeltételek

- ▶ A rendszer egy munkahelyes alkalmazása esetén: IBM PC/AT kompatibilis személyi számítógép 80286 vagy 80386 mikroprocesszorral, 2–4 Mb memóriával, egy mágneslemezegység, 1 winchesterlemez-egység min. 40 Mb kapacitással, VGA képernyővezérlő és színes monitor, paralel port, EPSON FX vagy HP LaserJet II kompatibilis nyomtató alkalmazása javasolható.
- ▶ A rendszer hálózati alkalmazása esetén
  - hálózati *kiszolgáló* (server) egységként ajánlott IBM PC/AT kompatibilis személyi számítógép 80386 vagy 80486 mikroprocesszorral, 4–16 Mb memóriával, egy mágneslemezegység, 2 db winchesterlemez-egység külön vezérlővel, min. 120 Mb kapacitással, max. 16 ms átlagos elérési idővel, Hercules-kompatibilis képernyővezérlő és monitor, paralel port;
  - hálózati *munkahely* (user) egységként ajánlott IBM PC/AT kompatibilis személyi számítógép 80286 vagy 80386 mikroprocesszorral, 2–4 Mb memóriával, egy mágneslemezegység, komolyabb feldolgozásra használt gépek esetén 1 winchesterlemez-egység min. 40 Mb kapacitással, VGA képernyővezérlő és színes monitor, paralel port, tetszőleges, a Novell NetWare által támogatott hálózati kártya, EPSON FX, LQ vagy HP LaserJet II kompatibilis nyomtató.

A szoftverfeltételek

MS-DOS 3.0, illetve magasabb verziójú operációs rendszer, vagy a fentiekkel kompatibilis termék, az MS-Windows 3.0 alkalmazható.

Hálózati alkalmazás esetén nem feltétlenül szükséges, de javallott a Novell NetWare 2.2, illetve 3.11 hálózati operációs rendszer alkalmazása. Novell használata esetén, ha a hálózati server dedikált módban üzemel, egy további munkaállomás szükséges adatbázis-kiszolgálóként, lehetőleg a hálózati kiszolgálóhoz hasonló hardverkonfigurációban, de winchestertároló nélkül. Novell-hálózati szoftver alkalmazása esetén lehetőség van VAX, illetve más, Novell által támogatott miniszámítógép hálózati kiszolgálóként való alkalmazására is.

Természetesen a rendszer bevezetésének még számtalan előfeltétele van. Az első, hogy elkészüljön! Ennek garanciái egyrészt a szerződésben, másrészt abban a fejlesztési folyamatban vannak, amelynek mi

is aktív részesei vagyunk. A könyvtárban belül elvégzendő munkák a legfontosabbak. Alkalmassá kell tenni az állományt, a munkaszervezetet, a technológiát a számítógépes rendszer fogadására. A későbbiekben ehhez is segítséget kívánunk nyújtani. Gépekre, eszközökre van szükség. A közös gépbeszerzés érdekében ez évben is pályáztunk a Közművelődési Alapnál. Sajnos, kilátásaink nem túl jók. Mindenesetre az ősz folyamán gépeket és kiegészítő eszközöket is ajánlunk majd a könyvtáraknak.

Nagy feladat, de a projekt sikeres véghezvitelének egyik feltétele egy olyan fejlesztő, szervizelő, betanító, a helyszínen segítséget nyújtó, a központi szolgáltatásokat "átcsomagoló" szervezet létrehozása, amely erre specializálja magát, és 3–5 év múlva is segítséget tud nyújtani a csatlakozott könyvtáraknak.

Ehhez talán még a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak is "érdemes lenne" támogatást nyújtania.

